

та Погон.

На думку П.С. Шидловського [5], розташування стоянок на підвищених ділянках (мисах) чи у долинних пониженнях визначалося їх використанням відповідно у теплий чи холодний період року, що у свою чергу було пов'язано і з мікрокліматичними особливостями територій і з характером поведінки тварин, на яких полювали. Такі висновки зроблені ним стосовно давно відкритих і детально вивчених пам'яток Мізин, Добранічівка, Гінці та Семенівка 2, 3. Ці ж висновки, на основі аналізу рельєфу, можна поширити і щодо відносно нових пам'яток – Оболоння та Бужанка 2.

Список літератури

1. Грибченко Ю. Н., Куренкова Е. И. Палеогеографические особенности основных стоянок позднего палеолита бассейна реки Десны (Хотылево, Елисеевичи, Юдиново, Пушкари). *Археологічний альманах*, 31. *Епіграветські пам'ятки Середнього Подніпров'я*. К.: Видавець Олег Філюк, 2014. с. 99-117. 2. Природа и древний человек. Основные этапы развития природы, палеолитического человека и его культуры на территории СССР в плейстоцене / Г. И. Лазуков, М. Д. Гвоздовер, Я. Я. Гогинский, М. И. Урысон, В. М. Харитонов, В. П. Якимов. М.: Мысль, 1981. 223 с. 3. *Ступак Д. В., Хлопачев Г. А., Грибченко Ю. М., Комар М. С.* Нова верхньопалеолітична стоянка Оболоння. *Археологічний альманах*, 31. *Епіграветські пам'ятки Середнього Подніпров'я*. К.: Видавець Олег Філюк, 2014. с. 9-31. 4. *Ступак Д. В.* Дослідження епіграветських стоянок півдня Середньої Десни. *Археологія*, 2011, №1. с. 51-68. 5. *Шидловський, П.С.* Семенівський комплекс пізньопалеолітичних пам'яток та можливості його інтерпретування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія історія*, 74–76. 2004. с. 47–50. 6. *Шоєкопляс І. Г., Пашкевич Г. О.* Добранічівська стоянка. *Кам'яна доба України*, 14. К.: Шлях, 2011. с. 15–19. 7. *Iakovleva L., Djindjian F., Moigne A. M., Maschenko E., Konik S., Gregoire S., Matviichina J., Sapozhnikova G.* Gontsy (Ukraine) a settlement with mammoth bone dwellings of the late Upper Palaeolithic in Eastern Europe. *UISPP Journal*, 2018. 1-1, p. 42-61. 8. *Korniets M., Komar M.* Dobranichivka site. Excursion Guide of the conference of INQUA Commission on Stratigraphy "Ukraine Quaternary Explored: the Middle and Upper Pleistocene of the Middle Dnieper Area and its importance for the East-Weat correlation". K.: Institute of Geological Sciences of NASU, 2001. p. 20-22.

УДК 911

Комлев О.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ДОСВІД МІЖКАФЕДРАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ВИРІШЕННІ ВАЖЛИВИХ ЗАВДАНЬ ОБОРОННОГО ХАРАКТЕРУ

Незаконна анексія Криму сусідньою державою привела до критичних втрат Україною свого науково-дослідницького потенціалу в царині морських досліджень. Відійшли наукові установи і виші, що досліджували моря, разом з їх інфраструктурою (лабораторіями, станціями, науково-дослідними суднами тощо). Були втрачені безцінні бази даних багаторічних морських досліджень як Чорного і Азовського морів, так і багатьох акваторій Світового океану. Тому, нині в Україні розпочата системна робота з відновлення власної морської науки. Додалась і інша важлива проблема, яка полягає у захисті власних морських кордонів на достатньо значній протяжності від сучасної військової техніки ворога.

У зв'язку з цим, відповідні державні організації оборонного сектору країни зацікавили роботи, які проводились у 80-90 роки 20 ст., в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, на географічному факультеті, спільно кафедрами геоморфології та палеогеографії (Ю. О. Кошик, О. О. Комлев) і метеорології та кліматології (П. І. Кобзистий). Це були спеціальні геоморфолого-геофізичні і синоптичні дослідження з метою моніторингу і охорони берегової зони. Роботи велись на ділянці берегової зони Південно-Східного берегу Криму (між містами Судак і Феодосія), яка була обрана як полігон, де існувала необхідна інфраструктура для комплексних польових і стаціонарних робіт. Конкретний їх зміст становила проблема так званих «оманливих» цілей, які, зокрема, виникають як «ангел-ехо» (АЕ) відбитого радіосигналу від візуально невидимих об'єктів, що періодично виникають над акваторіями. В стратегічному відношенні це повинно було сприяти більш ефективному використанню радіолокаційних систем (РЛС) оборонного призначення в зонах

ISSN:2306-5680 **Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2019. № 3 (54)**

морських узбереж при охороні державного кордону країни. Ці дослідження отримали досить високу оцінку експертів відомства. Вони були визнані вельми результативними і необхідними для їх проведення у береговій зоні території тепер колишнього СРСР. Однак, після зникнення СРСР, ця надзвичайно важлива тематика була призупинена. Нинішня ситуація, необхідність захисту південного морського кордону дає уусі підстави для її відновлення.

Проведені нами роботи отримали важливі практичні результати в значній мірі завдяки тому, що були враховані фундаментальні властивості природного географічного середовища. Теоретико-методологічну основу їх становила концепція «географічної оболонки» і розуміння її системної просторово-часової організації, що розкриваються через такі її важливі закономірності як цілісність, колообіги, зональність, ритмічність тощо. Саме такий географічний підхід дозволив використати гіпотезу про «дзеркальне» відображення в геофізичних полях (термічному, баричному ін.) нижніх приземних і приводних шарів тропосфери в зонах морських узбереж, де активніше відбуваються масо-енергетичні обміни через фазові перетворення, процеси дифузії, турбулентного перемішування, конвекції, інші фізичні процеси, морфологічної структури земної поверхні («рельєфу»).

Стационарними і експедиційними роботами в межах полігону були встановлені просторово-часові особливості часу, місця, висоти, частоти повторюваності АЕ, встановлений їх зв'язок з розвинутою тут бризовою циркуляцією. Враховуючи це, проведений аналіз морфологічної структури, відібрані морфологічні і морфометричні характеристики земної поверхні на ділянці-полігоні, які могли найбільше впливати на АЕ. В результаті була встановлена вирішальна роль у формуванні траєкторій бризових потоків з суші на море порядку чергування морфологічних елементів, а також від'ємних долиноподібних форм рельєфу. Були встановлені і показники рельєфу, що найбільше впливають на погодні умови і утворення АЕ. Це: 1) площі окремих водозбірних басейнів; 2) загальна довжина в них всіх долин, долин різних порядків, кількість порядкуутворюючих точок в басейнах; 3) горизонтальне розчленування в басейнах; 4) вертикальне розчленування в басейнах; 5) нахили поверхонь і характер схилів в басейнах; 6) розподіли експозиції схилів; 7) морфологічні типи поперечних профілів долин і характер їх днища; 8) ступінь ізольованості басейнів.

Розвиток морської науки в Україні не може бути відірваний від охорони морських кордонів України. Від геоморфології вимагатиметься створення детальних моделей рельєфу реальної фізичної (не топографічної) земної поверхні берегових зон морських узбереж та визначення їх впливу на фізичні атмосферні процеси, які здатні створювати так звані «оманливі цілі» при використанні радіолокаційних систем озброєння та військової техніки, що викликає значні проблеми.

На наш погляд, розглянутий напрямок досліджень «рельєфу» можна вважати новим важливим напрямком белігеративної геоморфології.

УДК 911

Комлев О.О.¹, Жилкін С.В.²

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

² Інститут географії НАНУ

ПАЛЕОГЕОМОРФОЛОГІЧНИЙ АТЛАС УКРАЇНИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАУКОВИЙ ПРОЕКТ

Атласи залишаються найкращим способом узагальнення, зберігання і використання інформації. Атласи загальних і спеціальних геоморфологічних (і палеогеоморфологічних) карт містять важливі дані про *рельєф Землі*.

В попередніх наших публікаціях були детально розглянуті необхідність створення, наукова концепція, структура і зміст, використання майбутнього палеогеоморфологічного атласу України [2-7]. Основна наукова (і практична) мета атласу полягає: на сучасній теоретико-методологічній основі вести узагальнення даних про геоморфосистему України - її будову, структуру, історію, еволюцію, сучасну динаміку, давати у зручний спосіб нову

ISSN:2306-5680 Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. 2019. № 3 (54)